

ПРОБЛЕМА ЗАЛУЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИКУВАННЯ У СФЕРІ ПОПУЛЯРНИХ ЖАНРІВ У ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Лілія Червонська

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті подано теоретичний аналіз термінологічного поля, пов'язаного з уточненням поняття «популярна вокальна музика». Визначено її схарактеризовано стильові напрями вокальної музики популярних жанрів. Автором розглядаються художні особливості популярної вокальної музики, з'ясовуються науково-методичні підходи до проблеми залучення школярів до музикування у сфері популярних жанрів із урахуванням різних аспектів.

Ключові слова:

сучасна музика; популярна вокальна музика; старшокласники.

Анотация:

Червонская Лилия. Проблема привлечения школьников к музицированию в сфере популярных жанров в теории и практике музыкального воспитания. В статье представлен теоретический анализ терминологического поля, связанного с уточнением понятия «популярная вокальная музыка». Определены и охарактеризованы стилевые направления вокальной музыки популярных жанров. Автор рассматривает художественные особенности популярной вокальной музыки, анализирует научно-методические подходы к проблеме привлечения школьников к музицированию в сфере популярных жанров с учетом различных аспектов.

Ключевые слова:

современная музыка; популярная вокальная музыка; старшекласники.

Resume:

Chervons'ka Liliya. Problem of schoolchildren's engagement in music-making in the field of popular genres in theory and practice of music education. The theoretical analysis of the terminology field, related to clarification of the concept "Popular vocal music" is carried out in the article. The style directions of vocal music of popular genres are determined and described. The author studies artistic features of popular vocal music and analyzes scientific-methodical approaches to the problem of schoolchildren's engagement in the field of popular genres with due regard to various aspects.

Key words:

modern music; popular vocal music; senior pupils.

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігається зростання впливу сучасного музичного мистецтва на особистість (А. Болгарський, В. Березан, Б. Брилін, В. Бриліна, Л. Васильєва, В. Дряпіка, Н. Попович, О. Рудницька, О. Сапожнік, О. Семашко та інші). Популярна музика часто є найулюбленішою формою дозвілєвої діяльності старшокласників. Разом із тим відзначимо, що зміст і якість такої музики далеко не однорідні. Серед зразків сучасної популярної музики є багато таких, які розраховані на невибагливий смак. Учні старшого шкільного віку, не маючи достатньо сформованої стійкої системи критеріїв оцінки, часто сприймають таку музику як справжнє високе мистецтво. Оскільки за навчальним планом викладання предмета «Музичне мистецтво» закінчується у 8-му класі, старшокласники позбавлені цілеспрямованого педагогічного керівництва у сфері сучасної вокальної музики. Отже, загострюється суперечність між посиленням потягом учнів старшого шкільного віку до популярної музики і неспроможністю їх розібратися в художніх перевагах і вадах цього різновиду мистецтва.

Формулювання цілей статті. Мета цієї статті полягає у висвітленні проблеми залучення школярів до музикування у сфері популярних жанрів. Досягнення мети, поставленої у нашому дослідженні, передбачало виконання таких завдань:

– конкретизувати сутність поняття «популярна вокальна музика»;

– проаналізувати науково-методичну літературу з питань залучення школярів до музикування у сфері популярних жанрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкретизуючи зміст поняття «популярна вокальна музика» в контексті нашого дослідження суттєвого значення набувають визначення сутності означеного феномена, що висвітлені в дослідженнях Б. Бриліна, Л. Васильєвої, В. Березан, О. Сапожнік, В. Дряпіки та інших. У роботах цих авторів популярна музика розглядається у різних аспектах, а саме: як сукупність найвідоміших, найпопулярніших творів концертного репертуару (Л. Васильєва); як широковідомі музичні твори, незалежно від стилю, часу творення й розміру аудиторії шанувальників (В. Березан); як зрозуміло викладена, загальнодоступна музика, що користується загальним визнанням у конкретний період часу незалежно від стилю, часу творення й обсягу слухацької аудиторії (О. Сапожнік); як усі явища естради та окремі зразки музики, що користуються популярністю (В. Дряпіка). Як переконуємося, наведені поняття є близькими за змістом. Наукова проекція проаналізованих поглядів із проблеми сутності сучасної популярної музики на галузь вокального мистецтва дає можливість з'ясувати, що під «популярною вокальною музикою» слід розуміти призначену для співу музику, художні образи якої виражають типові для молоді думки, почуття та настрої, відтворені засобами

доступної музичної мови, завдяки чому легко сприймаються. Для вокальної музики популярних жанрів характерним є: яскравість образів, видовищність їх подання; комплексність використання різних видів мистецтв; застосування різноманітних акустичних ефектів. Популярна вокальна музика відрізняється жанрово-стильовою багатогранністю, тематичним розмаїттям. У процесі свого розвитку ці стилі та напрями впливали один на одного. Їх взаємопроникнення дало величезну кількість різновидів. До вокальної популярної музики належать такі основні напрями та стилі: джаз, рок, поп-музика, ритм-енд-блюз, хіп-хоп (реп), соул, диско, естрадна пісня, авторська (бардівська) пісня. Кожен стильовий напрям і стиль популярної вокальної музики має власну манеру подачі звуку і використання різних звукових ефектів

У наукових дослідженнях останніх років педагогами-музикантами (Ю. Алієв, А. Болгарський, Б. Брилін, В. Бриліна, О. Лаврик, О. Ніколаєва, Л. Переверзев, В. Рева, О. Сапожнік, М. Саркітов, Д. Харичева, Г. Шостак та ін.) проблема залучення школярів до музикування у сфері популярних жанрів розглядається в різних аспектах, а саме: висвітлено процес музично-естетичного виховання підлітків та юнацтва (О. Сапожнік, Л. Переверзев); акцентовано увагу на музично-творчому розвитку учнів старшого шкільного віку у сучасних формах дозвілля (Б. Брилін); визначено педагогічні умови засвоєння сучасної музики в дитячих та молодіжних колективах (О. Ніколаєва); досліджено педагогічні умови залучення до музикування у вокально-інструментальних ансамблях (А. Болгарський); приділено увагу формуванню естетичного ідеалу у процесі вокальної роботи з підлітками (В. Бриліна); висвітлено особливості естетичного виховання старшокласників засобами ліричної музики (В. Рева); досліджено вплив музики масових жанрів на формування музичної культури підлітків (Г. Шостак); з'ясовано естетичну спрямованість інтересів старшокласників у сфері молодіжної музики (О. Лаврик); приділено увагу формуванню творчої самостійності підлітків засобами естрадного співу (Д. Харичева) тощо.

Л. Переверзев вважає, що завдяки своїй доступності популярна музика для учнів здатна задовольнити ту потребу в самостійній творчості й активному самовираженні, яка завжди їм властива. Автор акцентує увагу на тому, що з боку виконавства популярна музика «виступає як потенційно демократичне за формою, справді масове за своїми можливостями мистецтво, яке відповідає деяким важливим особливостям молодіжної свідомості» [5, с. 103]. Розв'язання

проблеми залучення школярів до музикування у сфері популярних музичних жанрів науковець вбачає: по-перше, у переорієнтуванні уваги аудиторії із зовнішньо-подійної на художню проблематику сучасної популярної музики, тобто підведення слухачів до усвідомлення того, що така музика є не сама по собі, а пов'язана й чітко перегукується з численними не менш яскравими і цікавими моментами музичної дійсності як сьогодення, так і далекого минулого. По-друге, однією з найефективніших форм спілкування є діалог, що передбачає взаємну довіру й повагу до думок і смаків учнів. Науковець наголошує, що настанова на свідоме сприйняття музичних творів із їх подальшим обговоренням дає можливість позбавитися сенсаційності й ажіотажу та уникнути надмірної гучності звучання [5, с. 108].

Так само А. Болгарський, приділяючи увагу залученню учнів до музикування у вокально-інструментальних ансамблях зазначає, що переважна більшість учнів споживацьки стьавиться до мистецтва, у них немає бажання брати участь у будь-яких художніх гуртках і студіях, художньо-творчою діяльністю займається лише невеликий відсоток дітей [1, с. 8].

В. Рева, розглядаючи особливості естетичного виховання старшокласників засобами ліричної музики, зазначає, що така музика, передаючи найтонші відтінки переживань, багату палітру почуттів і настроїв, здатна проникати у найнедоступніші місця душі учнів, допомагаючи глибше пізнати себе і навколишню дійсність. На думку науковця, зміст ліричної музики найближчий і найдоступніший емоційно-образній сфері учнів, допомагає їм успішно сприймати твір через їх життєвий і музичний досвід. Науковець наголошує на тому, що лірична музика, відповідаючи естетичним потребам старшокласників, знаходить неабиякий відгук у їх емоційній сфері, сприяє перетворенню поверхових переживань на глибоко особистісні. Автор акцентує увагу на тому, що для повноцінного сприймання ліричної музики і розуміння цілісності становлення її художніх образів, слід знати конкретні музичні жанри і вміти розпізнавати засоби виразності, які в них використано [6, с. 22–24].

В. Бриліна вказує на те, що в музичному побуті учнівська молодь надає перевагу вокально-танцювальним програмам шлягерів, копіює спів сумнівних «зірок», вокальна культура і виконавські навички яких виявляються на низькому рівні. Дослідниця наголошує на тому, що систематичне ознайомлення підлітків із різноманітними стилями (не тільки стандартними, а й модифікаціями світової музичної естради) сприяє формуванню гармонічно розвиненої

особистості. Тому розв'язання цієї проблеми автор вбачає у реалізації навчальної програми і вироблення певних орієнтирів, які спрямовують на самостійний відбір вокальних творів, що передбачає педагогічне керівництво [2, с. 80–81].

На думку О. Ніколаєвої, саме хоровий спів сприяє залученню дітей, підлітків і молоді до сучасної музики, оскільки твори, які написані в цьому жанрі, передбачають розкриття художнього образу твору на основі розуміння виразності всіх мовних засобів і вміння передати цей образ у власному виконанні. Разом із тим, характерні риси сучасної музики, зокрема такі, як розширення образної сфери, оновлення музичного тематизму, ускладнення всіх сторін музичної мови створюють певні труднощі під час їх уведення у репертуар самодіяльних колективів. Дослідниця робить акцент на тому, що залучення школярів до сучасної «серйозної» музики важливе на всіх етапах вокально-хорового навчання, починаючи з молодшого шкільного віку, і лише в цьому разі найбільш повно реалізуються можливості хорового співу при підготовці учнів до розуміння багатства і різноманітності сучасної музики, а також до її виконання. О. Ніколаєва наголошує на тому, що ефективність роботи над творами сучасної музики у самодіяльних хорових колективах значно підвищується, якщо під час засвоєння нового матеріалу використовується «поетапний арочний» метод розучування, який на відміну від традиційних методів передбачає розставлення у творах спеціальних орієнтирів, що допомагають учасникам хору зрозуміти особливості його звукової організації, і побудову процесу розучування на основі повнішого засвоєння їх юними виконавцями: від вивчення окремих орієнтирів за допомогою спеціальних вокально-хорових вправ до усвідомлення їх взаємозв'язку і подальшого приєднання всього навчального музичного матеріалу. Використання цього методу дає змогу суттєво розширити виконавські можливості дитячих і молодіжних хорів, залучити широке коло сучасних творів [4, с. 2–5].

Б. Брилін відмічає, що необхідність у музикуванні учнів старшого шкільного віку нерідко викликана такою важливою потребою, як спілкування. У цьому віці «референтною групою» стають не стільки батьки та вчителі, скільки коло ровесників, де загальні музичні смаки і особливо спільне виконання пісень сприяють консолідації колективу. Особистісне залучення учнів до авторсько-виконавської діяльності, на думку автора, стимулює розвиток почуттів, колективний характер творчості, сприяє як індивідуальній ініціативі, імпровізації, так і дисциплінованості в ансамблевій грі. Науковець акцентує увагу на тому, що активне засвоєння учнями великої кількості

різноманітних тем із фольклорної та класичної спадщини поступово пробуджує інтерес у молоді до духовних багатств світової музики, які потім поглиблюється, унаслідок чого зростає їх загальна культура та формуються справжні самостійні смаки [7, с. 15–16].

Г. Шостак наголошує на тому, що формування у підлітків високої музичної культури засобами масової музики має відбуватися за таких умов: дотримання поетапності, поступовості у процесі залучення підлітків до класичної, народної та сучасної академічної музики; урахування індивідуальних та вікових особливостей підлітків, що передбачає виклад інформації в популярній, доступній для учнів формі, з використанням наочних музичних ілюстрацій тощо; урахування інтересів підлітків, що передбачає обговорення з учнями будь-яких явищ у музичному житті (радіо- і телепередач, публікацій у пресі, прослуховування компакт-дисків, концертних програм тощо) [11, с. 36–38].

О. Сапожнік, досліджуючи питання музично-естетичного виховання старшокласників зазначає, що спілкування учнів із музичним мистецтвом обмежено естетично невибагливою естрадною музикою. Автор вказує на домінування в учнів неправильного розуміння музичної термінології та незнання змістовної характеристики учнями стилів і напрямів сучасної музики [9, с. 11]. Свій підхід до розв'язання цієї проблеми вона вбачає у «вдосконаленні процесу естетичного виховання старшокласників середніх загальноосвітніх навчальних закладів, що передбачає активний розвиток його компонентної структури і має здійснюватися на основі взаємодії двох аспектів – засвоєння соціокультурного досвіду з домінантою естетичних еталонних зразків у сфері сучасної популярної музики та реалізацію його в ціннісно-смысловому ставленні старшокласників до себе та навколишньої дійсності з метою самовиховання, удосконалення власної естетосфери та впливу на естетизацію соціокультурного простору» [8, с. 177]. Наукові погляди О. Сапожнік реалізувалися через упровадження дворічного курсу «Сучасна популярна естрадна музика» на основі розробленої експериментальної програми. Ця авторська програма містить матеріал стосовно ретроспекції основних жанрів світової популярної музики (джазу, блюзу, рок-музики, традиційної естрадної пісні, диско-музики, бардівської пісні, шансону, поп-музики та синкретичних жанрів цього різновиду музичного мистецтва) [9, с. 12].

О. Лаврик наголошує на тому, що інтереси учнів у сфері молодіжної музики формуються під активним і безконтрольним впливом засобів масової комунікації, у процесі безпосереднього

спілкування з ровесниками, відвідування дискотек, концертів тощо. Розв'язання окресленої проблеми О. Лаврик вбачає у залученні старшокласників до ознайомлення з музичним мистецтвом сучасних молодіжних напрямів за умов орієнтування на збагачення їх духовної сфери, а саме: розкриття художньої сутності кращих взірців вітчизняної і світової музичної культури у сфері популярних жанрів, визначення їх ролі і місця в контексті культури сьогодення [3, с. 182–184].

Досліджуючи питання формування творчої самостійності підлітків засобами естрадного співу Д. Харичева зазначає, що вокальна естрада являє собою один із найбільш масових видів аматорської музичної творчості і посідає провідні позиції у позакласній діяльності загальноосвітніх шкіл. Автор наголошує на тому, що для підлітка вокальна естрада є одним із найдоступніших видів музичного виконавства, оскільки ЗМІ (засоби масової інформації) і сучасні технічні засоби достатньою мірою сприяють її засвоєнню (сучасні музично-цифрові технології – «карооке», фонограми «мінус голос» тощо). На її думку, творчому розвитку підлітка може сприяти процес засвоєння масової культури, такий її різновид як естрадний спів – музично-виконавська діяльність, що об'єднує

багатообразність жанрових компонентів – вокал, акторську майстерність, сценічний імідж, індивідуальний вокально-технічний стиль. Науковець зазначає, що естрадний спів у силу свого синкретизму створює умови для залучення підлітків до різноманітної музично-творчої діяльності, що сприяє формуванню активності естетичного сприйняття, творчої уяви, емоційного переживання та музично-виконавських здібностей. Під засвоєнням музичної культури автор розуміє творче усвідомлення підлітками пісенної естради, теоретичні знання, практичні вміння і навички, що спрямовані на самостійне вивчення і художнє виконання запропонованого матеріалу [10, с. 3–4].

Висновки. Отже, аналіз науково-методичної розробки проблеми залучення школярів до музикування у сфері популярних музичних жанрів дав змогу з'ясувати, що попри спроби окремих авторів розв'язати окреслену проблему, ряд актуальних і важливих питань залишився поза дослідницькою увагою. Зокрема, потребують дослідження способи та шляхи залучення старшокласників до вокальних занять у позакласній діяльності та формування у них виконавської культури у сфері популярних жанрів.

Список використаних джерел

1. Болгарський А.Г. Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя музики / А. Г. Болгарський // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2004. – № 1(6). – С. 7–12.
2. Брылина В.Л. Формирование эстетического идеала в процессе вокальной работы с подростками: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Брылина Валентина Людвиговна. – К., 1985. – 156 с.
3. Лаврик О.В. Проблема естетичної спрямованості інтересів старшокласників у сфері молодіжної музики / О.В. Лаврик // Збірник наукових праць. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – № 33. – С. 181–184.
4. Николаева Е.В. Педагогические условия освоения современной музыки в детских и молодежных коллективах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теория и методика воспитания» / Е. В. Николаева. – М., 1986. – 15 с.
5. Переверзев Л.Б. Сучасна популярна музика в естетичному вихованні підлітків та юнацтва / Л.Б. Переверзев // Музика в школі. – 1988. — № 7. – С. 101–110.
6. Рева В.П. Про деякі особливості сприйняття ліричної музики учнями старшого шкільного віку / В.П. Рева // Музика в школі. – 1988. – № 8. – С. 17–24.
7. Рок-музика в молодіжному середовищі /

References

1. Bolhars'kyi A. H. (2004). *Musical culture in the system of training of a future Music teacher*. Scientific digest of M.P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 14. Theory and methodology of the art education. 1. Kyiv: NPU. [in Ukrainian].
2. Brulina V. L. (1985). *Formation of aesthetic ideal in the process of vocalic work with teenagers: thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.01*. Kyiv. [in Russian].
3. Lavryk O. V. (2003). *Problem of aesthetic orientation of high school students' interests in the sphere of music for youth*. Collection of scientific works. 33. Kherson: KhSU Press. [in Ukrainian].
4. Nikolaeva E. V. (1986). *Pedagogical conditions of modern music absorption in child and youth's collectives: abstract of thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: specialty 13.00.07 "Theory and methods of upbringing"*. Moscow. [in Russian].
5. Pereverzev L. B. (1988). *Modern pop-music in the aesthetic education of teenagers and adolescents*. Muzyka v shkoli. 7. 101-110. [in Russian].
6. Reva V. P. (1988). *About some peculiarities of lyrical music perception by high school students*. Muzyka v shkoli. 8. 17-24. [in Ukrainian].
7. *Rock-music in the youth environment* (1989). Ed. by V.A. Brylin. Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].
8. Sapozhnik O. V. (2002). *Methodical orienting points of musical and aesthetic education of students on the basis of modern pop-music*.

- [Підгот. Б. А. Брилінім]. – К. : Знання, 1989. – С. 6.
8. Сапожнік О. В. Методичні орієнтири музично-естетичного виховання учнівської молоді на матеріалі сучасної популярної естрадної музики / О. В. Сапожнік // Збірник наукових праць. Соціалізація особистості. – К. : Логос, 2002. – № 8. – С. 177–183.
  9. Сапожнік О. В. Музично-естетичне виховання старшокласників (на матеріалі сучасної популярної естрадної музики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / О. В. Сапожнік. – К., 2001. – 20 с.
  10. Харичева Д. В. Формирование творческой самостоятельности подростков в учреждениях дополнительного образования средствами эстрадного пения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Д. В. Харичева. – М., 2007. – 18 с.
  11. Шостак Г. В. Музика масових жанрів як фактор формування музичної культури підлітків : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Шостак Геннадій Володимирович. – К., 1995. – 177 с.
- Collection of scientific works. Socialization of personality. 8. 177-183. Kyiv: Logos. [in Ukrainian].
9. Sapozhnik O. V. (2001). *Musical and aesthetic education of high school students (on the basis of modern pop-music): abstract of thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: specialty 13.00.02 "Theory and methods of music education"*. Kyiv. [in Ukrainian].
  10. Kharycheva D. V. (2007). *Formyrovanye tvorcheskoy samostoyatel'nosti podrostkov v uchrezhdenyakh dopolnytel'noho obrazovanyya sredstvamy estradnoho penyya : avtoref. dys. na soyskanye uchen. stepeny kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obshchaya pedahohyka y ystoryya pedahohyky"*. Moscow. [in Russian].
  11. Shostak H. V. (1995). *Music of mass genres as a factor of formation of teenagers' musical culture: thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.02*. Kyiv. [in Ukrainian].

Рецензент: Москальова Л.Ю. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Червонська Лілія Миколаївна

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна
doi:10.7905/нвмдпу.v0i11.763

Надійшла до редакції: 09.11.2013 р.

Прийнята до друку: 02.12.2013 р.